

DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2025-01/132-141>

УДК (UDC) 93/94 (477.83/.86) : 37.014.523 : 322.22

PARTICIPATION OF THE GREEK-CATHOLIC CLERGY IN CULTURAL AND EDUCATIONAL PROCESSES IN EASTERN GALICIA IN THE INTERWAR PERIOD

Ivan Zuliak*

Abstract

The purpose of the study is to analyze the main directions of educational and cultural activities of the Greek-Catholic clergy in the conditions of Eastern Galicia under the rule of the Polish Republic.

The methodology of the study is based on the principles of historicism, scientificity, objectivity, and systematicity. General scientific (analysis, synthesis, induction, deduction) and special historical (historical-genetic, comparative-historical) methods were used.

The scientific novelty lies in a comprehensive analysis of the stated topic and the introduction of archival materials into scientific circulation, which makes it possible to clarify the main directions of educational and cultural and educational activities of the Greek-Catholic clergy in the interwar period in Eastern Galicia.

Conclusions. In the interwar period, the Greek Catholic parish clergy of Eastern Galicia played a key role in preserving national education and culture, and helped restore the financial and property status of parishioners. The clergy actively advocated for the preservation of schools with Ukrainian as the language of instruction, helped to conduct school plebiscites, and defended the right to study in Ukrainian. For educational purposes, the clergy created centers of the Prosvita society in parishes. The key goal of the cooperation between the branches and priests was to strive for the spiritual and cultural uplift of the Ukrainian people through the organization of education and cultural and educational activities in parishes. Priests were active members of Prosvita, participating in its meetings and events. They organized reading rooms, libraries, and gave lectures and speeches aimed at raising national consciousness and patriotism. The Greek Catholic Church provided practical and material support for the activities of Prosvita. The wives of Greek Catholic priests were actively involved in social activities and cultural and educational processes in parishes.

Keywords: Greek-Catholic Church, education, culture, interwar period, Polish Republic, A. Sheptytsky

* Doctor of Historical Sciences, Professor, Acting Head of the Department of History of Ukraine, Archaeology and Special Branches of Historical Sciences, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine. E-mail: zulyak@tnpu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3758-2019>

УЧАСТЬ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА У КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ ПРОЦЕСАХ НА ТЕРИТОРІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Іван Зуляк*

Анотація

Мета дослідження полягає в аналізі основних напрямків просвітницької та культурно-освітньої діяльності греко-католицького духовенства в умовах перебування Східної Галичини під владою Польської Республіки.

Методологія дослідження базується на принципах історизму, науковості, об'єктивності, системності. Використано загальнонаукові (аналіз, синтез, індукції, дедукції) та спеціально-історичні (історико-генетичний, порівняльно-історичний) методи.

Наукова новизна полягає в комплексному аналізі заявленої теми та введенням до наукового обігу архівних матеріалів, що уможливило з'ясування основних напрямків просвітницької та культурно-освітньої діяльності греко-католицького духовенства в міжвоєнний період на території Східної Галичини.

Висновки. У міжвоєнний період греко-католицьке парафіяльне духовенство Східної Галичини відіграло ключову роль у збереженні національної освіти та культури, а також сприяло відновленню фінансово-майнового стану парафіян. Священнослужителі активно виступали за збереження шкіл з українською мовою викладання, допомагали проводити шкільні плебісцити та захищати право на навчання українською мовою з метою просвітницької діяльності духовенство створювало на парафіях осередки товариства «Просвіта». Ключовою ціллю співпраці осередків та священників було прагнення до духовного та культурного піднесення українського народу через організацію освіти та культурно-просвітницьких заходів у парафіях. Священники були активними членами «Просвіти», брали участь в її зборах та заходах. Вони організували читальні, бібліотеки, виступали з лекціями та промовама, спрямованими на підвищення національної свідомості та патріотизму. Греко-Католицька Церква надавала практичну та матеріальну підтримку діяльності «Просвіти». Дружини греко-католицьких священників активно долучалися до громадської діяльності та культурно-освітніх процесів на парафіях.

Ключові слова: Греко-Католицька Церква, освіта, культура, міжвоєнний період, Польська Республіка, А. Шептицький

Цитування: Зуляк, І. (2025). Участь греко-католицького духовенства у культурно-освітніх процесах на території Східної Галичини у міжвоєнний період. *Консенсус*, 1, 132-141.
<https://doi.org/10.3110/consensus/2025-01/132-141>

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/150>

* доктор історичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна. E-mail: zulyak@tnpu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3758-2019>

Постановка проблеми. Після завершення Першої світової війни Східна Галичина була інкорпорована до складу Польської Республіки. Згідно з рішеннями, ухваленими на Паризькій мирній конференції 1919 р. польська делегація взяла на себе зобов'язання перед країнами Антанти щодо надання автономного статусу українському населенню. Проте, після отримання контролю над зазначеними територіями, польська адміністрація розпочала політику колонізації та запроваджувала репресивні заходи проти українців, зокрема в освітній та культурній сферах.

Враховуючи складні умови, в яких опинилося українське населення Східної Галичини, митрополит Андрей Шептицький у своїх пастирських посланнях до духовенства наголошував на необхідності виконання священниками не лише морально-етичної функції, але закликав брати активну участь у збереженні традиційних цінностей українців у культурно-освітньому та економічному житті парафій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія дослідження базується на комплексних наукових працях, спогадах, свідченнях, статистичних даних та архівних документах.

Аналізу діяльності греко-католицького духовенства в різних сферах життєдіяльності українців першої половини 20 ст. присвячені роботи І. Сохоцького¹, О. Красівського², Г. Лужницького³. Церковно-релігійні процеси та становище Греко-Католицької Церкви (ГКЦ) під владою Польської Республіки проаналізовано у працях П. Синиці⁴, М. Швагуляка⁵, Ю. Щербяка⁶, О. Рудої⁷. Осмисленню релігійної, освітньо-культурної і фінансово-господарської роботи парафіяльних священників присвячені роботи Б. Загайкевича⁸, Б. Білого⁹, Т. Гончарук¹⁰. Низка інформації про участь греко-

¹ Сохоцький І. Що дала Греко-католицька церква і духовенство українському народові. Філадельфія, 1951. 56 с.

² Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр. Проблеми взаємовідносин. Київ: Вид-во ЦДДУ, 1998. 298 с.

³ Лужницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом: нарис історії Української Церкви. 2-е вид., виправлене. Львів: Свічадо, 2008. 724 с.

⁴ Синиця П. Світильник істини. Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928–1944 рр. Торонто; Чикаго, 1971. Т. 1. 718 с.

⁵ Швагуляк М. Суспільно-політична ситуація в Західній Україні на початок 30-х рр. XX ст. *Записки НТШ*. Т. 222. Львів, 1991. С. 111–145.

⁶ Щербяк Ю. Опікунська діяльність греко-католицької церкви кінця XIX ст. *Педагогічний альманах*. 2014. Вип. 21. С. 253–261.

⁷ Руда О. Національно-освітня політика урядів Польщі щодо населення Галичини в 20–30-х роках XX століття: реалізація та рецепції. Монографія / Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2019. 802 с.

⁸ Загайкевич Б. Освіта і школи в Перемишлі. Перемишль – західний бастион України: [зб. матеріалів до історії Перемишля і Перемиської землі, зладж. ред. колегією під проводом проф. Б. Загайкевича]. Нью-Йорк, Філадельфія, 1961. С. 239–284.

⁹ Білий Б. Греко-католицькі владики, священники, миряни Перемиської єпархії у справі збереження віри, обрядів, традицій, освіти, культури та національної тотожності. *Світогляд*. 2017. № 3 (65). С. 64–75.

¹⁰ Гончарук Т. Галицькі митрополити. Тернопіль: Горлиця, 2002. 112 с.

католицького духовенства у суспільних подіях Східної Галичини розміщена у напрацюваннях О. Єгрешія¹¹, Н. Кісь¹², Н. Колб¹³, Т. Пшеничного¹⁴, П. і О. Смоляків¹⁵, І. Руднянина¹⁶, У. Кошетар¹⁷. Цінними для роботи є збірники історично-мемуарних, географічних і побутових матеріалів: «Дрогобиччина – земля Івана Франка»¹⁸, «Комарно і Рудки»¹⁹.

Архівні матеріали, які використано у статті, зберігаються в Державному архіві Тернопільської області. Авторкою проаналізовано справи фонду 14 «Чортківське повітове староство, м. Чортків Тернопільського воєводства (1919-1939)». Також у Центральному державному історичному архіві м. Львів опрацьовано справи фонду 201 «Греко-католицька митрополича консисторія, м. Львів» і фонду 408 «Греко-католицький митрополичий ординаріат, м. Львів».

Мета дослідження полягає в аналізі основних напрямків просвітницької та культурно-освітньої діяльності греко-католицького духовенства в умовах перебування Східної Галичини під владою Польської Республіки.

Виклад основного матеріалу. Міжвоєнний період був складним часом для українців Східної Галичини, яка опинилася під владою Польської Республіки. В цих умовах Греко-Католицька Церква стала важливим осередком національного життя, а її духовенство – активним учасником культурно-освітніх процесів.

Єпископат Греко-Католицької Церкви висловлював критичне ставлення до польської освітньої та мовної політики. Зокрема щодо шкільного закону 1924 р., який передбачав запровадження утравістичних навчальних закладів у Галичині²⁰.

¹¹ Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 168 с.

¹² Кісь Н. Ставлення католицьких церков до поширення соціалістичних ідей в Галичині на початку ХХ ст.: еволюція церковної соціальної доктрини. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Вип. 23. 2013. С. 301-309.

¹³ Колб Н. Греко-католицьке парафіяльне духовенство в Галичині на зламі ХІХ-ХХ століть: соціальна характеристика, майновий стан, спроби самоорганізації. *Галицька Митрополія 1303-1807-2007: Статті і матеріали*. 2008. С. 17-30.

¹⁴ Пшеничний Т. Роль української греко-католицької церкви у національному вихованні суспільства в першій половині ХХ ст. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. С. 60-64.

¹⁵ Смоляк П., Смоляк О. Вклад отців Ізидора Глинського та Василя Куриласа у становлення аматорського театрального гуртка села Бучнів Тернопільського повіту в першій половині ХХ ст. *Матеріали наук.-практ. конф.*, с. Бучнів, 14 лют. 2020 р. Тернопіль, 2020. С. 88-99.

¹⁶ Рудянин І. Українська греко-католицька церква у громадському житті Східної Галичини на початку ХХ століття. *Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету ВДУ ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2007. Вип. 12. С. 67-71.

¹⁷ Кошетар У. Українська греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Галичини (1900-1939 рр.): Навч. посібник. К.: МАУП, 2005. 128 с.

¹⁸ Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, історичних та етнографічно-побутових і мемуарних матеріалів. Том 3. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто: НТШ, Український архів. 1986. 850 с.

¹⁹ Комарно і Рудки та околиця. Збірник історично-мемуарних, географічних і побутових матеріалів. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто: НТШ, Український архів. 1987. 702 с.

²⁰ Сохоцький І. Що дала Греко-католицька церква і духовенство українському народові. Філадельфія, 1951. С. 43-44.

Незважаючи на те, що стаття з цього закону встановлювала можливість навчання рідною мовою за наявності 40 батьківських декларацій, а державною – лише 20, духовенство визнавало, що закон, попри його недоліки, надавав українцям певні права, зокрема можливість подання декларацій на користь шкіл з рідною мовою навчання²¹. З метою забезпечення реалізації цих прав серед місцевого населення, греко-католицькі єпархіальні управління поширювали серед духовенства інформацію про зміст шкільного закону та надавали рекомендації щодо практичної допомоги парафіянам²².

З метою протидії спробам польської адміністрації обмежити функціонування українських шкіл у Східній Галичині шляхом маніпуляцій під час шкільного плебісциту, греко-католицьке духовенство здійснювало активну просвітницьку діяльність серед парафіян²³. Ця діяльність була спрямована на мобілізацію національної свідомості населення та надання підтримки в боротьбі з протиправними діями місцевих органів влади, зокрема поліції та війтів²⁴. Останні, зі свого боку, проводили агітацію на користь державної мови навчання або відмовлялися засвідчувати підписи на деклараціях, що підтримували українську мову навчання²⁵.

Наприклад, у січні 1928 р. священник Василь Бачинський організував збір декларацій на користь української мови навчання в селах Жеребки Королівські та Жеребки Шляхетські Тернопільського воеводства, отримавши 42 та 36 декларацій відповідно, що охоплювали 62 та 52 дітей. Подібний випадок мав місце в січні 1933 р. в с. Стубно Перемишльського повіту, де отець Степан Качмарик надавав підтримку місцевій українській громаді в їхньому протистоянні тиску з боку поліції, яка намагалася змусити людей підписувати порожні декларації, а також протидівав незаконним діям війта, який безпідставно конфіскував декларації на підтримку української мови навчання²⁶. Активна проукраїнська позиція греко-католицьких священників нерідко викликала критику як з боку державної влади²⁷.

У контексті польської окупації українських територій греко-католицьке

²¹ Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр. Проблеми взаємовідносин. Київ: Вид-во ЦДДУ, 1998. С. 260–266.

²² Лужницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом: нарис історії Української Церкви. 2-е вид., виправлене. Львів: Свічадо, 2008. С. 455–461.

²³ Синиця П. Світильник істини. Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928–1944 рр. Торонто; Чикаго, 1971. Т. 1. С. 342.

²⁴ Швагуляк М. Суспільно-політична ситуація в Західній Україні на початок 30-х рр. ХХ ст. Записки НТШ. Т. 222. Львів, 1991. С. 111–145.

²⁵ Щербяк Ю. Опікунська діяльність греко-католицької церкви кінця ХІХ ст. *Педагогічний альманах*. 2014. Вип. 21. С. 253–261.

²⁶ Руда О. Національно-освітня політика урядів Польщі щодо населення Галичини в 20–30-х роках ХХ століття: реалізація та реценції. Монографія / Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2019. С. 452.

²⁷ Загайкевич Б. Освіта і школи в Перемишлі. Перемишль – західний бастион України: [зб. матеріалів до історії Перемишля і Перемиської землі, зладж. ред. колегією під проводом проф. Б. Загайкевича]. Нью-Йорк, Філадельфія, 1961. С. 239–284.

духовенство, виступаючи консолідуючим чинником, акцентувало увагу на формуванні християнсько-патріотичної свідомості серед населення²⁸. Ключову роль у цьому процесі відігравали громадські організації, зокрема «Просвіта» та «Рідна школа». Враховуючи відносну ліберальність законодавства Другої Речі Посполитої щодо діяльності суспільних об'єднань, клір ГКЦ усвідомлював потенціал цих інституцій для легітимної реалізації національних прав українців²⁹.

Співпраця греко-католицького духовенства з товариством «Просвіта» в міжвоєнний період на території Східної Галичини була важливим чинником у збереженні та розвитку української культури та національної свідомості. Ключовою ціллю цієї співпраці було прагнення до духовного та культурного піднесення українського народу через організацію освіти та культурно-просвітницьких заходів у парафіях³⁰. Священники були активними членами «Просвіти», брали участь в її зборах і заходах³¹. Вони організовували читальні, бібліотеки, виступали з лекціями та промовами, спрямованими на підвищення національної свідомості та патріотизму. Греко-Католицька Церква надавала практичну та матеріальну підтримку діяльності «Просвіти»³².

Керівництво Церкви дозволило використовувати церковні приміщення для проведення просвітницьких заходів і закликала духовенство агітувати парафіян до активної участі в роботі «Просвіти». Митрополит Андрей Шептицький відіграв ключову роль у підтримці «Просвіти» та розвитку української культури³³. Він вважав «Просвіту» важливою інституцією для національного відродження українців, брав участь у заходах «Просвіти» та підтримував її діяльність фінансово³⁴. Співпраця греко-католицького духовенства з «Просвітою» була надзвичайно важливою для збереження української культури та національної ідентичності в умовах польської окупації³⁵.

У період міжвоєнної доби греко-католицьке духовенство Перемишльської єпархії активно сприяло національному відродженню українців, використовуючи для цього легальні можливості громадських організацій. Зокрема, парох Теодор Ярка відіграв значну роль у розвитку осередків товариства «Просвіта» та кооперативного руху в межах своєї парафії. Його просвітницька діяльність, спрямована на

²⁸ Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, історичних та етнографічно-побутових і мемуарних матеріалів. Том 3. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто: НТШ, Український архів, 1986. С. 567–580.

²⁹ Комарно і Рудки та околиця. Збірник історично-мемуарних, географічних і побутових матеріалів. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто: НТШ, Український архів, 1987. С. 345–350.

³⁰ Білий Б. Греко-католицькі владики, священники, миряни Перемишльської єпархії у справі збереження віри, обрядів, традицій, освіти, культури та національної тотожності. *Світгляд*. 2017. № 3 (65). С. 64–75.

³¹ Гончарук Т. Галицькі митрополити. Тернопіль: Горлиця, 2002. 112 с.

³² Єгреній О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. С. 120–124.

³³ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАЛ). Ф. 201. Оп. 1. Спр. 104. Арк. 37.

³⁴ ЦДАЛ. Ф. 201. Оп. 1. Спр. 107. Арк. 14–16.

³⁵ Кісь Н. Ставлення католицьких церков до поширення соціалістичних ідей в Галичині на початку ХХ ст.: еволюція церковної соціальної доктрини. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2013. Вип. 23. С. 301–309.

національне пробудження, викликала негативну реакцію польської влади, тому священник зазнав переслідувань з боку поліції. Завдяки підтримці деканів та парохів, у багатьох парафіях єпархії були відновлені та активно діяли товариства «Просвіта» та «Рідна школа», а також українські кооперативи³⁶.

Осередки «Просвіти» організовували культурно-просвітницькі заходи, зокрема святкування національних дат та концерти, спрямовані на піднесення національної свідомості українців³⁷. Традиційними стали щорічні святкування Шевченківських днів у березні, Франкових днів у травні, Свята Книги у жовтні (з 1924 р.) та Свята «Просвіти» у грудні. Наприклад, у березні 1931 р. у парафії села Мшинець Жукотинського деканату відбувся концерт, присвячений Тарасу Шевченку. Парох Петро Мриглод у своїй промові підкреслив національну велич поета та спростував звинувачення у безбожництві. Під час концерту було зібрано кошти на католицьку пресу³⁸.

У 1921 р., після отримання дозволу від польської адміністрації, було відновлено функціонування філії товариства «Просвіта» на території Тернопільського воєводства³⁹. Однак, організація культурно-масових заходів, таких як концерти та театральні вистави, вимагала отримання дозволу від повітового староства, що часто супроводжувалося відмовами. Зокрема, у с. Буцнів, у 1923 р., голова місцевої читальні ініціював запит до головного відділу «Просвіти» в Тернополі на проведення вистави «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького з нагоди святкування дня Петра і Павла. Аналогічний запит був поданий отцем Ісидором Глинським восени того ж року для показу вистави «Ворожбит» Г. Цеглинського⁴⁰.

З метою підвищення мистецького рівня місцевих аматорських колективів, отець І. Глинський у 1927 р. сприяв передплаті журналу «Аматорський театр». У 1931 р., під керівництвом дяка Миколи Мельничука, буцнівські актори-аматори представили 14 вистав, принісши дохід у розмірі понад 700 злотих. Отець І. Глинський до кінця свого життя активно провадив культурно-просвітницьку та громадську діяльність, протидіючи процесам колонізації та латинізації, а також надаючи підтримку місцевим жителям, зокрема емігрантам⁴¹.

Після смерті отця І. Глинського, керівництво філією «Просвіти» в Буцневі перейняв отець Микола Кулинич, який також підтримував діяльність місцевого

³⁶ Колб Н. Греко-католицьке парафіяльне духовенство в Галичині на зламі XIX–XX століть: соціальна характеристика, майновий стан, спроби самоорганізації. *Галицька Митрополія 1303–1807–2007: Статті і матеріали*. 2008. С. 17–30.

³⁷ Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). Ф. 14. Оп. 1. Спр. 191. Арк. 110–115.

³⁸ Пшеничний Т. Роль української греко-католицької церкви у національному вихованні суспільства в першій половині XX ст. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. С. 60–64.

³⁹ ДАТО. Ф. 14. Оп. 1. Спр. 101. Арк. 17.

⁴⁰ Смоляк П., Смоляк О. Вклад отців Ізидора Глинського та Василя Куриласа у становлення аматорського театального гуртка села Буцнів Тернопільського повіту в першій половині XX ст. *Матеріали наук.-практ. конф.*, с. Буцнів, 14 лют. 2020 р. Тернопіль, 2020. С. 88–94.

⁴¹ Ibid. С. 95–96.

драматичного гуртка⁴². У 1933 р. головою філії став отець Василь Курилас, який, окрім виконання душпастирських обов'язків, керував церковними братствами, Українським католицьким союзом та брав активну участь у громадському житті села. Він також опікувався католицькою організацією української молоді та приділяв значну увагу культурно-мистецькій діяльності читальні, надаючи практичні поради місцевим господарям⁴³.

Дружини греко-католицьких священників активно долучалися до громадської діяльності та культурно-освітніх процесів на парафіях. Багато з них мали високий рівень освіти, часто з педагогічним спрямуванням. Наприклад, Софія Жагалюк, дружина священника з с. Мшана закінчила навчання у львівських навчальних закладах, таких як школа ім. Б. Грінченка, вчительська семінарія «Рідна Школа» та приватна семінарія ім. св. Йосафата, а також курс з ведення дитячих садків. Неоніла Пелех, дружина пароха з с. Бужок, мала гімназійну освіту та додатково закінчила різнопрофільні курси⁴⁴.

Жінки активно організовувалися в церковні сестринства та громадські об'єднання, такі як «Союз Українок». Під керівництвом Олени Блавацької, дружини отця І. Блавацького, жінки з села Милування займалися рукоділлям, вивчали церковні пісні та проводили зустрічі в читальні⁴⁵. Парафіяльні осередки об'єднання «Союзу Українок» організовували культурні заходи, присвячені видатним жінкам, святу матері та релігійним традиціям. Крім того, учасниці проводили практичні курси з кулінарії та шиття, а запрошені лектори або студенти виступали з доповідями. Таким чином, дружини греко-католицьких священників були активними учасницями громадського життя, сприяючи культурному та освітньому розвитку парафіяльних громад⁴⁶.

Висновки. Отже, у міжвоєнний період греко-католицьке парафіяльне духовенство Східної Галичини відіграло ключову роль у збереженні національної освіти та культури, а також сприяло відновленню фінансово-майнового стану парафіян. Священнослужителі активно виступали за збереження шкіл з українською мовою викладання, допомагали проводити шкільні плебісцити та захищати право на навчання українською мовою з метою просвітницької діяльності духовенство створювало на парафіях осередки товариства «Просвіта». Ключовою ціллю співпраці осередків і священників було прагнення до духовного та культурного піднесення українського народу через організацію освіти та культурно-просвітницьких заходів у

⁴² ЦДАЛ. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 22. Арк. 30.

⁴³ Смоляк П., Смоляк О. Вклад отців Ізидора Глинського та Василя Куриласа у становлення аматорського театального гуртка села Буців Тернопільського повіту в першій половині ХХ ст.... С. 96-99.

⁴⁴ Рудянин І. Українська греко-католицька церква у громадському житті Східної Галичини на початку ХХ століття. *Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету ВДУ ім. Лесі Українки*. Луцьк 2007. Вип. 12. С. 67-71.

⁴⁵ ЦДАЛ. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 47. Арк. 100-108.

⁴⁶ Кошетар У. Українська греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Галичини (1900-1939 рр.): Навч. посібник. К.: МАУП, 2005. С. 78-99.

парафіях. Священники були активними членами «Просвіти», брали участь в її зборах та заходах. Вони організовували читальні, бібліотеки, виступали з лекціями та промовами, спрямованими на підвищення національної свідомості та патріотизму. Греко-Католицька Церква надавала практичну та матеріальну підтримку діяльності «Просвіти». Дружини греко-католицьких священників активно долучалися до громадської діяльності та культурно-освітніх процесів на парафіях.

REFERENCES

- Sokhotskyi, I. (1951). *Sheho dala Hreko-katolytska tserkva i dukhovenstvo ukraïnskomu narodovi* [What the Greek Catholic Church and Clergy Have Given to the Ukrainian People]. Filadelfia [in Ukrainian].
- Krasivskyi, O. (1998). *Skhidna Halychyna i Polshcha v 1918-1923 rr. Problemy vzaiemovidosyn* [Eastern Galicia and Poland in 1918-1923: Problems of Relations]. Kyiv: Vyd-vo TsDDU [in Ukrainian].
- Luzhnytskyi, H. (2008). *Ukrainska Tserkva mizh Skhodom i Zakhodom: narys istorii Ukrainiskoi Tserkvy* [The Ukrainian Church between East and West: An Outline of the History of the Ukrainian Church. 2nd edition, revised]. 2-e vyd., vypravlene. Lviv: Svichado [in Ukrainian].
- Synytzia, P. (1971). *Svitylnyk istyny. Dzherela do istorii Ukrainiskoi Katolytskoi Bohoslovskoi Akademii u Lvovi 1928-1944 rr.* [The Lamp of Truth. Sources for the History of the Ukrainian Catholic Theological Academy in Lviv, 1928-1944]. Т. 1. Toronto; Chykhaho [in Ukrainian].
- Shvahuliak, M. (1991). *Suspilno-politychna sytuatsiia v Zakhidnii Ukraini na pochatok 30-kh rr. XX st.* [The socio-political situation in Western Ukraine in the early 30s of the twentieth century]. *Zapysky NTSh*, 222, 111-145 [in Ukrainian].
- Shcherbiak, Yu. (2014). *Opikunska diialnist hreko-katolytskoi tserkvy kintsia XIX st.* [Trusteeship activities of the Greek Catholic Church in the late nineteenth century]. *Pedahohichnyi almanakh*, 21, 253-261 [in Ukrainian].
- Ruda, O. (2019). *Natsionalno-osvitnia polityka uriadiv Polshchi shchodo naseleння Halychyny v 20-30-kh rokakh XX stolittia: realizatsiia ta retseptsii* [National and Educational Policy of Polish Governments Toward the Population of Galicia in the 20s and 30s of the Twentieth Century: Implementation and Reception]: Monohrafiia / Natsionalna akademiia nauk Ukrainy, Instytut ukraïnoznavstva im. I. Krypiakevycha. Lviv [in Ukrainian].
- Zahaikevych, B. (1961). *Osvita i shkoly v Peremysli* [Education and schools in Przemyśl]. *Peremysl – zachidnyi bastion Ukrainy: zb. materialiv do istorii Peremyslia i Peremyskoi zemli, zladzh. red. kolehiieiu pid provodom prof. B. Zahaikevycha*. Niu-York, Fyladelfia, 239-284 [in Ukrainian].
- Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka. Zbirnyk heohrafichnykh, istorychnykh ta etnohrafichno-pobutovykh i memuarnykh materialiv [Drohobych region – the land of Ivan Franko: A collection of geographical, historical, ethnographic, everyday life and memoir materials]. (1986). Tom 3. Niu-York; Paryzh; Sidnei; Toronto: NTSh, Ukrainyskyi arkhiv [in Ukrainian].
- Komarno i Rudky ta okolytsia [Komarno and Rudky and the surrounding area]. (1987). *Zbirnyk istorychno-memuarnykh, heohrafichnykh i pobutovykh materialiv*. Niu-York; Paryzh; Sidnei; Toronto: NTSh, Ukrainyskyi arkhiv [in Ukrainian].
- Bilyi, B. (2017). *Hreko-katolytski vладыky, sviashchenyky, myriany Peremyskoi yeparkhii u spravi zberezhenня viry, obriadiv, tradytsii, osvity, kultury ta natsionalnoi totozhnosti* [Greek Catholic bishops, priests, and laity of the Diocese of Przemyśl in the preservation of faith,

- rites, traditions, education, culture, and national identity]. *Svitohliad*, 3 (65), 64-75 [in Ukrainian].
- Honcharuk, T. (2002). *Halytski mytropolyty* [Galician metropolitans]. Ternopil: Horlytsia [in Ukrainian].
- Yehreshii, O. (2006). *Yepyskop Hryhorii Khomyshyn: portret relihiino-tserkovnoho i hromadsko-politychnoho diiacha* [Bishop Hryhorii Khomyshyn: a portrait of a religious, church, and public-political figure]. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria [in Ukrainian].
- Kis, N. (2013). Stavlennia katolytskykh tserkov do poshyrennia sotsialistychnykh idei v Halychyni na pochatku XX st.: evoliutsiia tserkovnoi sotsialnoi doktryny [The attitude of Catholic churches to the spread of socialist ideas in Galicia in the early twentieth century: the evolution of church social doctrine]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 23, 301-309 [in Ukrainian].
- Kolb, N. (2008). Hreko-katolytske parafialne dukhovenstvo v Halychyni na zlami XIX-XX stolit: sotsialna kharakterystyka, mainovyi stan, sproby samoorhanizatsii [The Greek Catholic parish clergy in Galicia at the turn of the XIX-XX centuries: social characteristics, property status, and attempts at self-organization]. *Halytska Mytropoliia 1303-1807-2007: Statti i materialy*, 17-30 [in Ukrainian].
- Pshenychnyi, T. (2018). Rol ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy u natsionalnomu vykhovanni suspilstva v pershii polovyni XX st. [The role of the Ukrainian Greek Catholic Church in the national education of society in the first half of the twentieth century]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 60-64 [in Ukrainian].
- Smoliak, P. & Smoliak, O. (2020). Vklad ottziv Izydora Hlynskoho ta Vasylia Kurylasa u stanovlennia amatorskoho teatralnoho hurtka sela Butsniv Ternopilskoho povitu v pershii polovyni XX st. [The contribution of Fathers Isydor Hlynskyi and Vasyl Kurylas to the formation of the amateur theater group in the village of Butsniv, Ternopil district, in the first half of the twentieth century]. *Materialy nauk.-prakt. konf., s. Butsniv, 14 liut. 2020 r.* Ternopil. S. 88-99 [in Ukrainian].
- Rudianyn, I. (2007). Ukrainska hreko-katolytska tserkva u hromadskomu zhytti Skhidnoi Halychyny na pochatku XX stolittia [The Ukrainian Greek Catholic Church in the public life of Eastern Galicia in the early twentieth century]. *Zbirnyk navchalno-metodychnykh materialiv i naukovykh statei istorychnoho fakultetu VDU im. Lesi Ukrainky. Lutsk*, 12, 67-71 [in Ukrainian].
- Koshetar, U. (2005). Ukrainska hreko-katolytska tserkva v suspilno-politychnomu zhytti Halychyny (1900-1939 rr.): Navch. posibnyk [rainian Greek Catholic Church in the social and political life of Galicia (1900-1939): Study guide]. K.: MAUP [in Ukrainian].